

”Övergångsreglerna gynnar grå arbetsmarknad”

Det finns inte mycket att vinna på att förlänga övergångsreglerna för arbetsinvandring från de nya medlemsländerna i EU. Risken är att det bara leder till tjenstemobilitet, utstationering, og att den grå arbetsmarknaden ökar istället. Däremot finns det klara fördelar av en samordnad nordisk politik för arbetsmigration, anser forskaren Jon Erik Dølvik.

Tekst: Björn Lindahl, Oslo

Den sista april upphör den tvååriga övergångsperioden för arbetskraftens fria rörlighet från de nya EU-länderna som infördes i Danmark, Finland, Island och Norge. Sverige valde att tillåta fri arbetsinvandring från första stund. Övergångsregler kan som längst gälla till 2011, då det ska vara fri rörlighet på arbetsmarknaden i hela EU/EES-området.

Den norska forskningsstiftelsen Fafo har på uppdrag av Nordiska Ministerrådet följt utvecklingen efter att arbetsinvandringen släpptes fri i Sverige, samtidigt som reglerna mjukades upp kraftigt även i det övriga Norden den 1 maj 2004.

I sin senaste statusrapport från januari i år påpekar Fafo att arbetsinvandringen fortsätter att öka från de nya medlemsländerna, men att det samlat sett inte har kommit någon stor ström av arbetssökare till Norden. Variationerna mellan länderna är stora, med Norge som det land som tagit emot flest arbetssökare och Island som det land som haft den största ökningen jämfört med 2004. I Sverige har det varit en viss nedgång. Skillnaderna verkar förstärkas snarare än utjämnas.

Sammanlagt har det sedan 2004 getts nästan 60 000 arbetstillstånd till arbetssökande från de nya EU-länderna och 23 000 arbetstillstånd har förnyats.

Mängden av arbetssökare påverkas mest av konjunkturen i de enskilda

länderna. Norge har haft en kraftig högkonjunktur de senaste åren och därför ett stort sug efter arbetskraft.

Arbetskraften från de nya EU-länderna kan antingen komma i form av individuell arbetsinvandring. De arbetssökande blir då anställda på de villkor som gäller i mottagarlandet. Eller också kan arbetskraften komma i form av utländska underleverantörer som tar med sig sin egen arbetskraft. Då är det svårare att övervaka vilka arbetsvillkor och avtal som gäller.

- När det är mindre sociala förpliktelser och lägre sociala kostnader för uppdragsgivarna är det inte överraskande att många verksamheter väljer det istället för att anställa nya EU-medborgare. Men på längre sikt får det negativa vridningseffekter mellan arbets- och tjänstemarknaden, påpekar Jon Erik Dølvik.

Tydligast har de negativa effekterna visat sig i Finland. Där reser tusentals estländare varje dag med färjan från Tallin till Helsingfors, arbetar under dagen och pendlar sedan tillbaka på kvällen. Det är därför inte överraskande att Finland nu beslutat sig för att upphäva sina övergångsregler från och med 1 maj.

- Tidigare såg det ut som om Norge och Danmark skulle förlänga sina övergångsregler ytterligare

några år. Men nu verkar det som om frågan tas upp till en reell behandling igen, säger Jon Erik Dølvik.

Inom EU har Storbritannien och Irland från första stund tillåtit arbetsinvandring från de nya medlemsländerna. De har tagit emot 290 000, respektive 125 000 arbetstagare under de senaste par åren. Spanien, Portugal och Grekland kommer troligen att upphäva sina övergångsregler, medan Tyskland och Österrike har signaliserat att de kommer förlänga sina.

- Om några år kommer befolkningsutvecklingen göra att det kan bli konkurrens om arbetskraft i Europa. I flera av de nya EU-länderna med hög arbetsutvandring åldras befolkningen snabbare än i Norden, och lönerna och välbästandet ökar. Det kan bli ”säljarens marknad” för arbetsintensiva uppdrag. Det bör också vara en del av den politiska diskussionen.

Om hela Norden följer Sverige och Finland, sprids risken för att ett enskilt land ska få en snabb ökning av arbetsinvandringen. En samlad lösning skulle också göra att de nordiska ländernas arbetsmarknadspolitik skulle få mer inflytande i EU. Helst bör reglerna för arbetsinvandringen och villkoren för utländska underleverantörer i det egna landet ses över samtidigt. När tröskeln för individuell arbetsinvandring sänks,

bør de inhemske reglerna samtidig skärpas så att nationella och utländska underleverantörer konkurrerar på lika villkor.

- Det handlar i vilket fall bara om 5-7 år innan det är fri rörlighet för arbeidskraften inom EU/EES-området. Ju längre man skjuter på frågan,

desto större är risken för att vridningen mot mindre kontrollerade arbetsformer "sätter sig".

I och med att utvecklingen av arbetsinvandringen och den fria flyten av tjänster hänger så tätt ihop bör utfasningen av övergångsreglerna ske samtidigt som de inhemska

reglerna skärps.

- Då kan man få en tillräcklig stark signaleffekt som gör att aktörerna på marknaden ändrar sitt handlingsmönster och sina förväntningar, säger Jon Erik Dølvik.

Opphev restriksjonene -baltiske land ber landsmenn komme hjemme

Tekst og foto: Berit Kvam

I Estland, Litauen og Latvia er det nå mangel på arbeidskraft innenfor en rekke bransjer. Landene setter derfor i verk tiltak for å oppfordre folk om ikke å reise ut, og ber de som har reist komme hjem. Ønsket er likevel at overgangsordningene avvikles.

Det kom fram på møtet i Nordisk-baltisk-polsk EU-informasjonsgruppe under embetsmannskomiteen for arbeidsministrene i Nordisk Ministerråd.

Tema på møtet som fant sted i Oslo få dager etter offentliggjøringen av EU-kommisjonens rapport om virkningene av overgangsreglene, var blant annet overgangsordningene som begrenser den frie bevegelsen av arbeidskraft etter EU-utvidelsen. Statusrapporten om hvordan overgangsreglene har virket i de nordiske landene, som forskningsstiftelsen Fafo ved Jon Erik Dølvik og Line Eldring har utarbeidet for Nordisk Ministerråd, var grunnlaget for en ordveksling om hva som nå skal skje. Begge rapportene viser at individuell arbeidsmigrasjon ikke har ført til ubalanse på arbeidsmarkedet. Det skulle tilsi at nordiske land opphever overgangsordningene, var oppfordringen fra den polske og de baltiske representantene. Paradokset er at baltiske land nå kjemper for å beholde arbeidstakerne i hjemlandene.

- Vi ønsker at overgangsordningene skal fjernes, men vi vil ikke at folk skal reise ut, vi vil heller at de

skal ta del i den veksten vi har, sa Line Elksne fra arbeidsdepartementet i Latvia.

Utflytting og økonomisk vekst har ført til en reduksjon i arbeidsledigheten og mangel på arbeidskraft i flere bransjer. I Latvia er det blant annet mangel på helsepersonell fordi leger og sykepleiere har reist ut. Også i Estland og Litauen merker de presset fra arbeidsgivere som har behov for arbeidskraft. Flere virksomheter har begynt å hyre inn billig arbeidskraft fra for eksempel Ukraina. Nå arbeider myndighetene for å få esterne til å bli i Estland og litauere til å bli i Litauen.

- Vi har kanskje ikke vært flinke nok til å forutse denne situasjonen, vi trodde ikke at vi var mobile, hevdet Rita Kazlauskienė fra Arbeids- og sosialdepartementet i Litauen.

Mer enn 100.000 litauere har reist til Storbritannia og Irland, som har tatt imot flest arbeidsinnvandrere fra de nye EU-landene. Det er

Forskerne Jon Erik Dølvik og Line Eldring legger fram rapporten om arbeidsmobilitet for den nordisk-baltiske EU-informasjonsgruppen, som ledes av Martin Jetlund, Arbeids- og inkluderingsdepartementet i Norge (foran).

også dit de fleste høyt kvalifiserte arbeidstakerne har flyttet. Nå vil regjeringen sette i verk tiltak for å få folk tilbake. Blant annet har de satt i gang et samarbeid med partene i arbeidslivet for å bedre situasjonen.

- Samarbeidet med partene har vi ikke tatt alvorlig nok før, sier Rita Kazlauskienė.

Polen med sine 38 millioner innbyggere er også det største avsenderlandet. Foreløpig ser det ikke ut til at det har påvirket arbeidsløsheten i Polen på samme måte som i baltiske land.

Tomasz Wisniewski, som representerer det polske Arbeids- og sosialdepartementet, er derfor opptatt av at arbeidsinnvandringen ikke har ført til stor ubalanse i mottakerlandet.

- Vi er glad for at Norge sammen med de andre nordiske landene nå vurderer å oppheve overgangsordningene, sier han.